

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

25 LET OD PEKINGSKÉ AKČNÍ PLATFORMY

Monitorovací zpráva Social Watch
k genderové rovnosti 2020

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI SOCIÁLNÍHO ROZVOJE
A ODSTRAŇOVÁNÍ NEROVNOSTÍ

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

25 LET OD PEKINGSKÉ AKČNÍ PLATFORMY

**Monitorovací zpráva Social Watch
k genderové rovnosti 2020**

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI SOCIÁLNÍHO ROZVOJE
A ODSTRAŇOVÁNÍ NEROVNOSTÍ

OBSAH

Úvod	3
<i>Markéta Kos Mottlová</i>	
Ženy a chudoba	4
<i>Linda Sokačová</i>	
Násilí na ženách	13
<i>Branislava Marvánová Vargová</i>	
Péče jako (ne)placená ženská práce a související ekonomická nerovnost	20
<i>Šárka Homfray</i>	
Ženy v ČR v rozhodovacích pozicích 25 let poté	25
<i>Pavla Špondrová</i>	
Závěr	33
Co je SOCIAL WATCH	35

Editorka: Markéta Kos Mottlová

Autorky: Linda Sokačová, Branislava Marvánová Vargová, Šárka Homfray, Pavla Špondrová

Vydavatel:

Social Watch, z.s.
Sokolovská 50
186 00 Praha 8
Tel.: +420 272 737 077
www.socialwatch.cz

Rok vydání: 2020

Projekt *Monitoring stavu lidských práv v České republice s ohledem na Pekingskou akční platformu, Cíle udržitelného rozvoje a klimatickou akci* finančně podpořila Rosa-Luxemburg-Stiftung e.V., zastoupení v České republice. Za obsah je odpovědný vydavatel.

Publikaci dále podpořil projekt Udržitelná Evropa pro každého, který je realizován za finanční podpory Evropské unie. Sdělení nereprezentuje názory Evropské komise a za jeho obsah odpovídají výlučně jeho autoři a autorky.

Úvod:

Markéta Kos Mottlová, editorka monitorovací zprávy

V letošním roce si připomínáme 25 let od čtvrté světové konference Organizace spojených národů o ženách, kde byla přijata Pekingská deklarace a akční platforma, která představuje cíle a doporučené kroky pro zlepšení přístupu žen k právům ve 12 stěžejních oblastech. Předkládaná monitorovací zpráva české koalice Social Watch k genderové rovnosti se ve čtyřech studiích zaměřuje na následující oblasti Pekingské akční platformy – ženy a chudoba, násilí na ženách, ženy a ekonomická nerovnost a ženy v rozhodovacích pozicích. Studie jednak zhodnocují, co se v daných oblastech v České republice posunulo k lepšímu, co jsou přetrvávající výzvy, nedostatky, v čem jsou politiky českého státu úspěšné, v čem naopak selhávají a k jakým opatřením a změnám je potřeba přistoupit, aby genderová rovnost nebyla pouze formálním mezinárodním závazkem. Monitorovací zpráva částečně reflektuje i události posledních měsíců, respektive poukazuje na genderové souvislosti pandemie COVID-19. Například na genderové nevyvážené složení Národní ekonomické rady vlády znovuobnovené pro řešení koronavirové krize, na vyplácení ošetrovného či na situaci kolem feminizovaných profesí spojených s péčí.

Studie Lindy Sokačové se zabývá tématem chudoby a jejími genderovými aspekty a to především ve vztahu k prosazovaným legislativním změnám, ať už se jedná o zálohované výživné či o důchodovou reformu. Vysvětluje, proč je nerovnosti v důchodech zapotřebí řešit už během pracovního života žen a mužů. Nastihuje i situaci kolem sociálního bydlení a jak se dlouhodobé problémy v sociální oblasti negativně promítly v rámci koronavirové krize.

Studie Branislavy Marvánové Vargové se věnuje problematice násilí na ženách a popisuje, jak je toto téma bohužel stále vnímáno kontroverzně, kdy se pozornost často přesouvá od jádra problému k neustálému obhajování toho, zda násilí na ženách je, nebo není problém hodný samostatné diskuze. Poukazuje na úskalí převládajícího kriminologického přístupu a z praxe reflektuje implementaci klíčových legislativních změn. V neposlední řadě se studie zabývá Úmluvou Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, která je do velké míry opředená mýty a dezinformacemi.

Studie Šárky Homfray se zaměřuje na ekonomické postavení žen v české společnosti, jehož ústředním problémem je setrvalý rozdíl v odměňování mužů a žen (tzv. gender pay gap), který nás v rámci evropského srovnání řadí na nelichotivé spodní příčky. Odkrývá příčiny tohoto stavu a poukazuje na to, jak je péče (placená i neplacená) převážně ženskou prací. Věnuje se také dopadu mateřství na profesní dráhu žen v České republice a otázce dostupnosti zařízení péče o malé děti.

Studie Pavly Špondrové se zabývá tématem zastoupení žen v rozhodovacích pozicích, přičemž poukazuje na patriarchální nastavení povahy rozhodovacích pozic a potřebu proměny politické kultury a rozhodovacích procesů směrem k větší otevřenosti všem. Předkládá příklady evropských zemí, které přistoupily k přijetí podpůrných pozitivních opatření a které mohou být pro Českou republiku inspirací. Při zhodnocování pokroku zároveň shrnuje nejdůležitější události od Pekingské akční platformy a poukazuje na absenci politické vůle při prosazování systémových změn.

Ženy a chudoba

Linda Sokačová

Každá oficiální zpráva České republiky je uvedena statistikami o chudobě, které mají dokázat velmi dobré postavení České republiky v evropských a světových žebříčcích. České vlády bez ohledu na politickou příslušnost hrdě hlásají, že máme nejmenší nerovnosti, nejmenší míru chudoby, v poslední době i nejmenší nezaměstnanost. Stojí to nakonec i v programovém prohlášení vlády v části Sociální politika a zaměstnanost: „*Pozitivním výsledkem sociální politiky státu je výjimečně nízká míra chudoby, dokonce jedna z nejnižších mezi evropskými zeměmi.*“¹ Eurostat uvádí, že v roce 2016 bylo pod hranici chudoby (lidí s příjmem do 60 % národního mediánu) 9,7 % Čechů a v roce 2017 toto číslo kleslo dokonce na 9,1 % oproti evropskému průměru 17 %. Tento ukazatel se ale vyznačuje velkou spoustou ale, především oproti bohatším evropským státům vykazuje ČR výrazně nižší mediánový příjem, po zohlednění rozdílů v cenách je tato hranice dvakrát nižší než v západním světě.² Když v roce 2012 spočítal Eurostat příjmovou chudobu z mediánového příjmu na úrovni celé EU, po zohlednění rozdílných cen (v paritě kupní síly) dospěl k závěru, že příjmově chudých Evropanů bylo 24 % a v ČR 30%.³ A to je najednou úplně jiný pohled na úspěšné a solidární Česko.

Ženská tvář chudoby

Bohužel statistický pojem příjmové chudoby vytváří dojem, že chudý je v ČR jen ten, kdo si to zaslouží a nesnaží se. Tento narativ je tak silný, že ovlivňuje i politická a systémová řešení chudoby v ČR – stále více se prosazují testované, na úzkou populaci zacílené programy s vysokou mírou kontroly, která navíc často tyto programy neúměrně zdražuje. I to se odráží v programovém prohlášení vlády z roku 2018 a v jednotlivých vládních krocích v sociální oblasti: „*Zlepšíme podmínky pro život těm, kteří si je sami zlepšit nemohou. Pomůžeme těm, kteří se přechodně ocitli v nepříznivé sociální situaci. Nedopustíme však, aby se závislost na pomoci státu stala životním stylem pro prácechopné lidi. Práce úřadů bude směřovat k zajištění individuální účinné pomoci.*“⁴

1 Programové prohlášení vlády 2018. Praha: Úřad vlády. Dostupné na: https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/#Socialni_politika_a_zamestnanost.

2 Prokop, D. (2020). Slepé skvrny. Brno: Host, str. 34.

3 Prokop, D. (2020). Slepé skvrny. Brno: Host, str. 34.

4 Programové prohlášení vlády 2018. Praha: Úřad vlády. Dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/>

Česká republika se vyznačuje poměrně hlubokými strukturálními nerovnostmi: regionálními, chudoba je silně navázána na úroveň vzdělání, a genderovými. S ohledem na typy domácností a demografické skupiny jsou mezi chudými nepoměrně vysoce zastoupeny samoživitelky a osaměle žijící seniorky a senioři.

Jednou ze skupin, na kterou se alespoň rétoricky dlouhodobě zaměřují především ministryně práce a sociálních věcí za ČSSD (M. Marksová Tominová a v současnosti J. Maláčová), patří právě samoživitelky. Ty mají v České republice bohužel mnohem vyšší pravděpodobnost, že se propadnou do chudoby, bohužel vyčníváme v tomto faktu i v mezinárodním srovnání. Především se to týká i jejich dětí a šancí ve vzdělávacím systému nebo v dalším profesním životě.

Neúplné rodiny ve srovnání s úplnými rodinami s dětmi (SILC 2017, 2018)¹	
Nižší příjmy na domácnost i na osobu	Častěji existence dvou pracovních příjmů
Zaměstnanost rodiče klesá s počtem dětí	U mužů se zaměstnanost nemění, zaměstnanost žen spíše nižší
Častěji příjemci sociálních dávek	Častěji uplatňují daňové slevy na děti
Příspěvek na dítě: třetina	Desetina
Příspěvek na bydlení: pětina až čtvrtina	4 %
Podíl sociálních dávek na příjmech: 17 %	6 %
Vyšší míra chudoby: 30 %, v čase klesá	6 – 9 % v rodinách s jedním až dvěma dětmi a 16 % u vícedětných
Nemůže si dovolit neočekávaný výdaj: 51 %	20 %
Dovolenou mimo domov si nemůže dovolit: 37 %	15 %
Průměrné výživné stanovené otcům: 3 200,- Kč	

Zálohované výživné a důchodová reforma

Hlavním nástrojem pro zlepšení života neúplných rodin a dětí v nich žijících má být zálohované výživné, kterému se věnovala už ministryně Marksová v Sobotkově vládě a v současné vládě ho do připomínkového řízení předložila ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová. Návrh, který prošel několika přepracováními, se bohužel vyznačuje celou řadou problematických aspektů: zálohované výživné v poslední oficiálně známé verzi by mělo být do výše 3 000,- Kč a mělo by být vypláceno po maximální dobu dvou let. Důležitou podmínkou je i to, že dávka by neměla být vyplácena, pokud se v exekučním řízení ukáže

¹ [programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/#Socialni_politika_a_zamestnanost](https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/#Socialni_politika_a_zamestnanost).

výživné jako nevymahatelné. Což je velmi problematický aspekt, který ponechá bez pomoci ty nejohroženější rodiny s jedním živitelem/živitelkou. Zároveň má být podmínkou, že výživné nesmí být vyplácené po dobu 4 měsíců (což je poměrně dlouhá doba) a rovněž musí být podáno trestní oznámení. To může v důsledku znamenat celkový rozpad vztahů mezi rodiči a dětmi, kriminalizaci neplatičů výživného a pád do pasti chudoby a zadlužení, která dlouhodobě dopadne i na děti z těch nejohroženějších, nízkopříjmových skupin. Všechny tyto aspekty otevírají otázku, zda takový návrh může skutečně přispět k zlepšení situace a alespoň částečnému řešení problému. Návrh zákona o zálohovaném výživném mají doprovázet i další změny týkající se rozvodových řízení. U tzv. nesporných rozvodů by měl být mnohem rychlejší postup v soudních rozhodováních. To kritizovaly organizace zabývající se domácím násilím, které se obávají negativního dopadu na ženy, které jsou oběťmi domácího násilí a které by se tak nemusely dočkat spravedlivého soudního procesu.

Silnější pozornost se zaměřuje i na životní podmínky seniorů a senierek, především pak na výši důchodů, které zvláště u osaměle žijících nestačí na úhradu všech nákladů potřebných na život. Výzkumy chudoby v kontextu stáří ukazují, že chudé seniorky a senioři vynakládají vysokou část příjmů na bydlení a bohužel jim nezbyvá dostatek příjmů na léky či potraviny, ani další „zbytné“ náklady.⁵ Důchody žen jsou navíc nižší než důchody mužů. Průměrná výše důchodu byla k 3/2020 v ČR 14 397,- Kč, muži průměrně pobírali 15 781,- Kč a ženy 13 141,- Kč.⁶ Tato nerovnost je způsobena přetrvávajícími rozdíly na trhu práce ve výši mezd, poměrně vysokou segregací na českém trhu práce a rovněž souvisí s přerušovanými pracovními kariérami v období mateřské a rodičovské dovolené. Vláda premiéra Babiše vnímá navyšování důchodů jako jednu z priorit a jejich zvyšování má pozitivní dopady na životy osaměle žijících senierek z vyšších věkových skupin. Na snižování nerovností mezi důchody žen a mužů se intenzivně zaměřuje i ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová, její návrhy však zatím nezískaly podporu koaličního partnera a hlavní vládní strany ANO. Navíc nerovnosti v důchodech je nutné řešit už během pracovního života žen a mužů - snižovat nerovnosti na trhu práce a především genderové platové nerovnosti.

V roce 2017 skončil Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí, který upravoval oblast demografického stárnutí a zadával celou řadu úkolů ministerstvům. MPSV zpracovalo návrh nového akčního plánu, který byl předložen na jednání vlády, ale kvůli koaličním sporům se neprojednal. Absence koncepce reagující na demografické stárnutí se může do budoucna ukázat jako zásadní problém při plánování veřejných politik. Existence koncepčního plánu by mohla napomoci systémovému plánování a zaměření se na širší okruh témat, která ovlivňují život českých seniorů a senierek, než jen nastavení důchodového systému, byť je toto téma klíčové.

5 Např. Sýkorová, D., Nytra, G., Tichá, I. (2014). Bydlení v kontextu chudoby a stáří. Ostrava: Ostravská univerzita, FSS.

6 ČSSZ: průměrná výše sólo důchodu. Dostupné na: https://www.cssz.cz/documents/20143/99428/Prumerna_vyse_solo_duchodu_v_CR_v_casove_rade.pdf/a9b4355f-343f-7f3c-eaef-485a15ec2098.

Genderové platové rozdíly

Bohužel téma snižování platových nerovností mezi muži a ženami nezískalo na vládní úrovni vyšší podporu. Téma zůstává součástí Koncepce rodinné politiky ČR z roku 2017,⁷ jedná se ale o měkké opatření - zahájení diskuze na úrovni tripartity. Téma rovného odměňování, které může z dlouhodobého hlediska zásadně zvrátit negativní trend v nerovnostech ve výši důchodů mezi muži a ženami, zůstává stále ve stínu a pro narovnání stavu jsou volena spíše nesystémová řešení jednorázových navýšení, která mají svůj smysl, ale nejsou už doprovázena systémovými návrhy. Tématu se MPSV věnuje v systémovém projektu – 22 % k rovnosti, kde je testován nástroj Logib pro zjišťování platových nerovností na úrovni zaměstnavatelů a stát tímto projektem také splácí své dluhy v absenci dat a výzkumů.

Pozitivním trendem v oblasti odměňování je navýšování minimální mzdy, za kterou v ČR pracuje zhruba 15 000 lidí. Od 1. ledna 2020 se nařízením vlády minimální mzda zvedla z 13 350,- Kč (navýšení z ledna 2019) na 14 600,- Kč.

Stále nedostatečná podpora rodičů

Od února 2018 mají otcové v ČR možnost čerpat novou finanční státní podporu: otcovskou. Čerstvý otec dítěte má nárok na týden placeného volna po porodu své partnerky. K 31. 3. 2020 dávku pobíralo 11 563 otců, v roce 2019 pak 11 179. Dominantně však kariéru přerušují v rámci mateřské dovolené především ženy, peněžitou pomoc v mateřství pobíralo z celkového objemu dle statistik ČSSZ pouze 1 % mužů.⁸ I na rodičovskou dovolenou také odcházejí spíše ženy než muži a počty mužů na rodičovské dlouhodobě stagnují na úrovni 2 – 3 %. Vláda se poměrně intenzivně zaměřila na zlepšování postavení seniorů, alespoň v oblasti výše penzí. Rodiče a hlavně ženy, které v ČR zastávají intenzivní péči o děti, však zůstávají spíše nepovšimnutou skupinou a stojí stranou hlavního politického dění. Zásadní změnou se stalo navýšení rodičovského příspěvku z 220 na 300 tis. Kč pro rodiny s jedním dítětem. Zvýšení rodičovského příspěvku bohužel poznamenaly koaliční hádky, nepromyšlené změny a veřejná prohlášení, která však nebyla finálně schválena a platná. Zvýšením rodičovského příspěvku jen některým rodinám se bude dokonce zabývat i Ústavní soud. Podání, které jako diskriminační napadá přechodná ustanovení zákona, podepsalo 45 senátorů napříč politickým spektrem pod vedením KDU-ČSL.

Navýšení rodičovského příspěvku je pro české rodiče dětí do 3, respektive 4 let, jednoznačně pozitivní zprávou. Bohužel ale téměř jedinou. Ministerstvo práce a sociálních věcí nevyu-

7 Koncepce rodinné politiky ČR (2017). Dostupná na: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253.

8 ČSSZ statistiky k 31. 3. 2020. Dostupné na: https://www.cssz.cz/documents/20143/693346/1Q_2020_Ukazatele_brezen.pdf/3269b1cf-9628-544f-24ac-e4027a2cd56c.

žilo koaliční slib navýšení rodičovského příspěvku k tomu, aby se na český systém mateřské a rodičovské dovolené podívalo širěji i v souvislosti s tzv. Směnicí k sladování rodinného a pracovního života EU, která bude mít i na Českou republiku dopad. Především pak pro délku otcovské dovolené (měla by se zvýšit na dvojnásobek) a rovněž si budeme muset poradit s tzv. přenositelnými dny rodičovské pro druhého rodiče. To nebude v českém systému rozhodně jednoduché. Pokud si MPSV a jeho ministryně nepospíší a návrhy změn nepředstaví, dá se očekávat, že povinnou harmonizaci nestihneme a budeme muset platit EU vysokou pokutu. A bohužel se vzdáváme i promyšlené diskuzi o délce mateřské a rodičovské dovolené, která však nemusí nutně znamenat zkracování, ale změnu celkové koncepce a diskuzi nad tím, zda by nestálo za to prodloužit mateřskou a navýšit peněžitou pomoc v mateřství na vyšší procento denního vyměřovacího základu, než je současných 60 %. Změny se bohužel dlouhodobě nedočkali ženy a muži, kteří jsou díky reformám P. Nečase a J. Drábka stále vyloučeni z pobírání peněžitě pomoci v mateřství a následné volby délky pobírání rodičovského příspěvku a spadají tak do nejpomalejší, čtyřleté varianty (jde např. o studentky, ženy se smlouvami na dobu určitou, kterým skončí smlouva na dobu určitou mezi těhotenstvími atp.). Stále jde o jednu z nejasociálnějších úprav, která se dotkla především matek malých dětí, přesto se ale nenašel žádný odvážný politik či politička na vládní úrovni, který by změnu požadoval a prosazoval.⁹

Nedostatek míst v zařízeních péče pro děti

Evropská komise i OECD již dlouhodobě upozorňují na to, že Česká republika nemá dostatečné kapacity zařízení péče o děti do tří let. Bohužel také stále platí, že mateřské školy chybí v některých lokalitách i pro starší děti. Odpovědnost za mateřské školy je jednak na státu z hlediska financování, ale klíčové pro budování a rozvoj mateřských škol či jeslí jsou obce. Pro řadu z nich to není téma, kterému se chtějí věnovat, a odpovědnost je podle nich na rodičích. Pozitivní změna v dostupnosti zařízení péče o děti do tří let nastala díky rozvoji sítě dětských skupin, které vzbuzovaly při svém vzniku mnoho obav: z důvodu kvality těchto zařízení nebo očekávaného negativního dopadu na síť veřejných mateřských škol. Obavy se nenaplnily a v dětských skupinách je už umístěno kolem 12 tisíc dětí. Je to i díky projektu MPSV, který se zaměřuje na kvalitu ve fungování dětských skupin, poskytuje poradenství, ale rovněž provádí sledování kvality v této formě péče nad rámec zákona. Financovány jsou dětské skupiny především z evropských fondů, z dlouhodobého hlediska jde o nesystémové řešení a programovací období se blíží svému konci. MPSV očekává, že dětské skupiny budou z evropských fondů financovány i nadále. Nelze však očekávat tak extenzivní financování, protože systém dětských skupin již nebude ve své pilotní a inovační fázi. Kvůli zajištění systémového a trvalého financování připravilo MPSV návrh novely zákona o dětských skupinách, návrh byl již předložen vládě a prošel posuzováním Legis-

⁹ Úpravu požadovali v PSP Piráti při hlasování o navýšení rodičovského příspěvku.

lativní rady vlády. Pokud bude návrh na financování ze státního rozpočtu schválen, půjde o podstatnou podporu rodin s předškolními dětmi. Kdyby nedošlo k zajištění financování ze státního rozpočtu, lze bohužel očekávat větší nedostatek míst i ve veřejných mateřských školách, protože dětské skupiny pojaly část dětí do tří let, případně do 4 let, jejichž rodiče měli zájem o přihlášení dětí do MŠ.

ČR stále selhává v sociálním bydlení a řešení bezdomovectví

Dlouhodobým dluhem českých vlád je absence systému sociálního a dostupného bydlení. Bohužel nedošlo k žádné systémové změně ani v posledních letech. Vláda premiéra B. Sobotky (ČSSD) sice schválila návrh zákona o sociálním bydlení a příspěvku na bydlení z pera MPSV, ten ale nebyl projednán v Poslanecké sněmovně, kde skončil v prvním čtení. Ani následující dvě vlády dosud situaci nevyřešily a zákon o sociálním bydlení nebo systémový návrh financování a budování dostupných a sociálních bytů chybí. Situace v oblasti bydlení se dokonce zhoršuje – vlastnické i nájemní bydlení v ČR zdražuje téměř nejrychleji v Evropě. Kritická se stává situace pro mladou generaci, která již nebude profitovat z privatizace veřejného bytového fondu tolik jako generace jejich rodičů a prarodičů. Naopak bude doplácet na zvyšující se nedostupnost bydlení. K zásadnějším změnám nedošlo ani v koncepčním a systémovém řešení problematiky bezdomovectví – především kvůli zmiňované neexistenci systému sociálního bydlení.

Nelze ale říct, že by se neudálo nic. Došlo k zásadním změnám na úrovni poskytovatelů sociálních služeb a organizací zabývajících se problematikou bezdomovectví, sociálního bydlení a sociálních služeb – ty významně inovují své služby pro lidi bez domova, zaměřují se na přístup housing first či individualizovanou sociální podporu v bydlení. Tyto změny podpořila Koncepce sociálního bydlení ČR 2015 – 2025, která přišla s konceptem kvalitního sociálního bydlení v bytech a principem housing first, a podpořila tak již existující Koncepci prevence a řešení problematiky bezdomovectví. A to i přesto, že se nepodařilo splnit jeden z hlavních záměrů této koncepce, tedy vznik speciálního zákona. Klíčový dopad na tuto oblast měly evropské fondy: Evropský sociální fond (podpora sociální práce, sociálních služeb, sociálních inovací) a Integrovaný regionální operační program (investice do vzniku a rozvoje sociálního bytového fondu). ESF podporuje projekty, které se zaměřují na inovativní přístup k řešení problematiky bezdomovectví a rozvoj kvalitních a individualizovaných přístupů v sociální podpoře lidí v bytové nouzi. MPSV realizuje dlouhodobý systémový projekt Podpora sociálního bydlení, do jehož realizace jsou zapojeny i různé typy obcí z celé ČR. Podařilo se podpořit rozšíření sociálního bytového fondu v několika obcích, ale především rozvinout podporu v oblasti sociálních služeb a sociální práce – vznikla např. Metodika sociální práce v sociálním bydlení založená na zkušenostech v obcích nebo byly navrženy úpravy pravidel pro přidělování obecních bytů, aby mohli být lépe podpořeni lidé v bytové nouzi. Přístup realizujícího týmu přispěl i k rozvoji řady inovací: např. diskuze

o roli tzv. mokrých azylových domů (tedy azylových domů, kde mohou dlouhodoběji žít i lidé, kteří plně neabstínují, ale mají příležitost k tomu změnit svůj život). Ze srovnání podpory evropských fondů vychází hůře IROP, kde bohužel došlo k celé řadě zneužívání ze strany příjemců dotací – některé subjekty vznikaly jen několik dní před skončením výzvy a to především díky nedostatečným pojistkám udržitelnosti na straně MMR (v první výzvě byla udržitelnost pouze 5 let), v dalších výzvách došlo k narovnání některých selhání (i z důvodu naléhání Evropské komise), MMR však stále nedisponuje kontrolním systémem, který by se zaměřil na to, jaké cílové skupiny v jím podpořených sociálních bytech skutečně žijí.

MPSV se zaměřilo jak v Konceptci sociálního bydlení ČR, tak i ve svém systémovém projektu také na genderové aspekty a nerovnosti v oblasti bydlení. A to jednak zaměřením na cílové skupiny – např. domácnosti samoživitelek nebo oběti domácího násilí. Problematika sociálního bydlení tak dostala i jiný než čistě sociální rozměr.

Koncepční opatření a aktivity ESF, které byly zahájeny za ministryně M. Marksové Tomínové (ČSSD), ale zcela ignoruje současné vedení MPSV. Ministryně J. Maláčová (ČSSD) se rozhodla i přes ostrou kritiku ze strany poskytovatelů sociálních služeb, ale i obcí, jiných ministerstev, akademické sféry a expertních organizací prosadit radikální změny v systému sociálních dávek na bydlení, sloučit dávku zaměřenou na lidi v extrémní bytové a sociální situaci a dávku určenou pro lidi, kteří mají finanční problémy zaplatit všechny náklady na bydlení (ať už v soukromém nebo nájemním), a tím radikálně oslabit podporu bydlení pro chudé i střední třídu. Zároveň chce do systému zavést podmiňování dávek např. školní docházkou dětí, což kritizuje dokonce i samotné MŠMT. Z analýz totiž jasně vyplývá, že nekvalitní a nestálé bydlení má zásadní dopad na neúspěchy ve vzdělávacím systému. Problematický je také princip cenových map, které by měly zastropovat maximální výši nové dávky, přídávky na bydlení, na částkách, které schválí obce. Tyto částky jsou často hluboce pod skutečným nájmem v komerčním nájemním bydlení, a to v situaci, kdy obecního bydlení je nedostatek a kdy ceny nájemního bydlení rostou. Zásadní dopady lze očekávat např. na domácnosti samoživitelek, rodin s dětmi, které velmi často čerpají příspěvek na bydlení v době rodičovské dovolené, nezaměstnaných (kde také převažují ženy), lidí zasažených exekucemi, ale i Romů. Neziskové organizace a poskytovatelé sociálních služeb se také obávají, že restrikce v podpoře bydlení povedou k opětovnému vyššímu odebírání dětí ze zasažených rodin i zvýšení krátkodobějších pobytů v zařízeních pro děti vyžadujících okamžitou pomoc či rozdělování rodin, které budou více využívat azylové domy. To může náklady samozřejmě i výrazně navýšit. Bohužel právě v diskuzích kolem návrhu nové dávky na bydlení ministryně J. Maláčová silně využila protiromského a antisociálního diskurzu, kdy příjemce doplatku na bydlení téměř zaměnila za lidi, kteří záměrně nepracují, nestarají se o své děti, na což doplácí „slušní pracující lidé“. Problematiku samotných obchodníků s chudobou tak současná vláda hodila za hlavu a pokračuje v tom, v čem započala Babišem často kritizovaná éra P. Nečase, M. Kalouska či J. Drábka.

Koronavirová krize odhalila slabiny českého sociálního systému

Problémy českého sociálního systému a koncepčního řešení problémů chudých či ohrožených rodin se projevy v době koronavirové krize. Bohužel Úřady práce či ČSSZ nebyly schopné v mnohých případech rychle reagovat na problémy související se zavíráním provozoven a utlumováním provozu firem. I když MPSV hlásí, že jde spíše o ojedinělá selhání či problémy, objevuje se celá řada lidí, např. samoživitelé, rodin s dětmi atp., kteří čekají na podporu sociálních dávek či ošetřovného i více než měsíc. Důvodem jsou i složité formuláře, které vykazují velkou chybovost, ale projevuje se i dlouhodobá neschopnost českého státu efektivně využívat a poskytovat dávku mimořádné okamžité pomoci (MOP). Přístup je v této oblasti zbytečně restriktivní a to jak na úrovni metodických pokynů, přístupu úřadů práce (a jejich vedení), ale i konkrétních úředníků. Stát bohužel nepochopil, že mimořádná okamžitá pomoc se ze střednědobého i dlouhodobého hlediska vyplatí, a rozhodl se pokračovat v restriktivním a moralistickým přístupu. Je také otázka, jak je MOP efektivní a kolik stát stojí. Lidé v době největší koronavirové krize dostávali nejčastěji státní podporu do výše 2 999,- Kč. A to v době, kdy se potvrdilo, že český stát a MŠMT má velké problémy zajistit rovné příležitosti dětí ve vzdělávacím systému. Po tom, co školy přešly na distanční výuku, bohužel podle zjištění České školní inspekce poměrně vysoké procento rodin nedisponuje technikou či připojením: „*Na prvních stupních základních škol se do online komunikace se svými učiteli zapojuje 81 % žáků, na druhých stupních 72 % a na středních školách téměř 80 %. V přibližně tisícovce škol však třetina žáků s učiteli online nekomunikuje a ve zhruba sto školách není do online distančního vzdělávání vůbec zapojena více než polovina žáků. Hlavní příčinou nekomunikace žáků je buď absence IT vybavení nebo nedostatečné připojení k internetu.*“¹⁰ MOP mohla být jednou z forem pomoci, pokud MŠMT ani obce nenašly lepší systémovou podporu. Dostatečnou technikou bohužel nedisponovaly ani dětské domovy či zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.¹¹

10 Vybraná zjištění České školní inspekce k distančnímu vzdělávání (15. 4. 2020). Dostupné na: <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Vybrana-zjisti-ceske-skolni-inspekce-k-distancni?fbclid=IwAR3klIKvru56o2DsOEKqGqkwvF6fCMcfPJGof9ghSi-4j4DNr5JQTodes4Q>.

11 V Královéhradeckém kraji se krajský úřad rozhodl nakoupit pro dětské domovy techniku pro distanční vzdělávání.

Výše dávek mimořádné okamžité pomoci¹²

Výše MOP	1.3. – 11.3.	12.3. – 31.3.	1.4. – 22.5.	Celkem
0 – 48 Kč	7	0	2	9
49 – 2 999 Kč	622	484	2 100	3 206
3 000 – 4 999 Kč	60	111	424	595
5 000 – 9 999 Kč	45	74	507	626
10 000 – 14 999 Kč	10	25	230	265
15 000 – 19 999 Kč	2	11	112	125
20 000 – 24 999 Kč	1	1	35	37
25 000 – 29 999 Kč	1	0	10	11
30 000 – 34 999 Kč	1	1	7	9
35 000 – 39 999 Kč	0	0	3	3
40 000 – 49 999 Kč	0	0	1	1
50 000 – 54 999 Kč	0	1	2	3
55 000 – 100 000 Kč	0	0	1	1
Celkem	749	708	3 434	4 891

Pro mnohé ohrožené rodiny, mezi které patří i rodiny samoživitelek a samoživitelů, je velmi problematické i otevírání škol po skončení karantény – v některých případech se školy neotevřely, nejsou v původní míře provozovány družiny a neprobíhá klasická výuka, takže vzdělávání je stále závislé na aktivitě rodičů či jednoho sólo rodiče.

Systémové podpory státu se nedočkali ani tzv. dohodáři, tedy lidé pracující na dohodu o provedení práce či dohodu o pracovní činnosti, mezi kterými jsou specificky zastoupeny také ženy na rodičovské dovolené či po jejím skončení. Zcela neprobádanou oblastí pak v této kategorii zůstává postavení seniorek a seniorů, kteří si v důchodu přivydělávají z důvodu uhrazení životních nákladů právě formou těchto smluv a kvůli koronaviru o tyto příjmy přišli. Je otázka, zda se je vůbec podaří sociální prací a sociálními službami identifikovat včas.

¹² Zdroj: Úřad práce.

Násilí na ženách

Branislava Marvánová Vargová

Z indexu rovnosti žen a mužů pro rok 2019 vyplývá, že se Česká republika umístila na 21. místě z 28 členských států, přičemž oproti roku 2005 se propadla o čtyři příčky.¹ Násilí na ženách je považováno za jednu z hlavních překážek dosažení rovnosti žen a mužů a jednu z nejrozšířenějších forem porušování lidských práv.

Pekingská deklarace a akční platforma definuje násilí na ženách² jako „jakýkoli čin genderově podmíněného násilí, který má za následek fyzickou, sexuální nebo psychologickou újmu nebo utrpení žen, nebo jej pravděpodobně způsobí, včetně hrozeb takových činů, nátlaku nebo svévolného zbavení svobody, ať už se vyskytuje na veřejnosti nebo v soukromí“.³

V úvodu bych ráda položila dvě zdánlivě podobné otázky.

1. Je násilí na ženách v České republice problém, a pokud ano, jak velký?

Mezinárodně srovnatelné údaje o násilí na ženách poskytuje studie agentury FRA z roku 2014, podle níž zažilo v České republice některou z forem fyzického a/nebo sexuálního násilí ze strany svého partnera 21 % žen.⁴ Stejná studie ukázala, že některou z forem psychického násilí zažilo 47 % českých žen. Respondentky byly dotazovány na zkušenost s různými formami psychického násilí, jako např. kontrolující jednání, psychické zneužívání či vydírání. Nejčastějším typem psychického násilí se jeví být kontrolující jednání, s nímž má

1 <https://www.euroskop.cz/9003/33871/clanek/index-rovnosti-zen-a-muzu-eu-ziskala-67-4-bodu-ze-100/>

2 <https://www.icsspe.org/system/files/Beijing%20Declaration%20and%20Platform%20for%20Action.pdf>, str.76

3 Ibid. „Násilí páchané na ženách tedy zahrnuje mimo jiné: a) Fyzické, sexuální a psychologické násilí, ke kterému dochází v rodině, včetně týrání, sexuálního zneužívání dívek, násilí v souvislosti s věnem, znásilnění v manželství, mrzačení ženských pohlavních orgánů a jiných tradičních praktik škodlivých pro ženy, jiné než partnerské násilí a násilí související s vykořisťováním.“

4 European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. Violence against women: an EU-wide survey. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

zkušenost 41 % českých žen.⁵

Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022 uvádí, že „zkušenost se znásilněním má přibližně 5-10 % českých žen, přičemž naprostá většina z nich nikdy nevyhledá pomoc a neobráti se na policii. Vysoká míra latence zůstává i u sexuálního obtěžování, nebezpečného pronásledování či genderově podmíněného kybernásilí.“⁶

Vzhledem k výše zmíněným údajům si z hlediska prevalence dovoluji na první položenou otázku odpovědět kladně. Ano, násilí na ženách je v České republice stále přetrvávající problém.

2. Je násilí na ženách vnímáno širokou veřejností a relevantními institucemi jako závažný celospolečenský problém?

Zde už bych si jednoznačně kladnou odpověď nebyla tak jistá a pokusím se zde nastínit proč. Specificky se o násilí na ženách ve veřejném prostoru hovoří velmi málo, a pokud ano, tak se obvykle diskuze hned v počátku stočí k otázce, proč hovoříme jen o násilí na ženách. Co muži, kteří zažívají násilí? Pozornost se tak místo k jádru problému upíná na obhajování toho, zda násilí na ženách je, nebo není problém hodný samostatné diskuze. To, 25 let po připojení se k Pekingské deklaraci a akční platformě a dalším mezinárodním dokumentům, poukazuje minimálně na převládající stereotypy a trhliny ve zvyšování povědomí o této problematice u široké veřejnosti, avšak ještě více zarážející je tento přístup u některých institucí, které by s těmito dokumenty měly být seznámeny. Samostatně stojící téma násilí na ženách je pro společnost stále trochu „podezřelé“, protkané celou řadou mýtů a silně propojeno s obavou ze zneužití ze strany „nepravých“ obětí (viz některé reakce české laické i odborné veřejnosti na hnutí Me Too, téma znásilnění či sexuálního obtěžování).

Úskalí kriminologického přístupu

Násilí na ženách zatím není českou společností dostatečně vnímáno jako lidskoprávní problém v celé své šíři a projevech tak, jak jej uchopují mezinárodní definice, standardy a dokumenty,⁷ ale je rozporcováno na jednotlivé trestné činy, které se k němu vztahují

5 Dvořáčková, J. 2017. Analýza existujících výzkumů v ČR v oblasti partnerského násilí. Odbor rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR. <https://www.tojrovnost.cz/images/analyzy/Analiza-existujicich-vyzkumu-v-oblasti-partnerskeho-nasili.pdf>

6 Úřad vlády ČR. 2019. Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022, str. 3. <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>

7 např. Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen z roku 1979 a Všeobecná doporučení Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen č. 12, 19 a 35; Pekingská deklarace a akční platforma přijatá na 4. světové

a definují ho, avšak už bez zřetele na genderovou podstatu celého jevu. Nehovoří se tak otevřeně o násilí na ženách, ale toto téma je neviditelně rozpuštěno do termínů domácí násilí, týrání osoby žijící ve společném obydlí, nebezpečné pronásledování, znásilnění, ublížení na zdraví, vražda, atd... Převládající kriminologický přístup k problematice násilí na ženách má jedno zásadní úskalí. Dostatečně nereflexuje jeho příčiny a sociální kontext a redukuje širokou zkušenost žen s různými formami násilí na definice trestního práva. Tím se však ocitá značná část žen, které zažívají celé spektrum psychického násilí, nátlaku, kontroly, zavražďování, ekonomického útlaku a dalších forem násilí, včetně těch žen, které nemají dostatečné důkazy pro trestní řízení (nebo jej z různých důvodů nechtějí iniciovat), mimo dosah dostatečné podpory a ochrany. Chceme-li skutečně řešit problematiku násilí na ženách, je potřeba zohlednit, že ženy zažívající násilí mají různé potřeby a v souladu s tím je důležité jim nabízet různé formy podpory a pomoci, přičemž trestně právní rovina je jen jednou (byť velmi důležitou) z nich. Kriminologický přístup však v žité realitě definuje prostor pro to, co je vnímáno jako domácí násilí a kdo má a nemá nárok na podporu a ochranu. Subjektivní vnímání nátlaku či hrozby⁸ tak v praxi (ani přes zákon o obětech trestných činů) mnohdy nebývá bráno vážně.

V zahraničí můžeme najít příklady snah o vyplnění některých výše nastiněných mezer. Jedním z nich je zákon přijatý v roce 2015 ve Velké Británii, který definuje a klasifikuje kontrolyjící a nátlakové chování (*controlling or coercive behaviour*) v blízkých vztazích jako trestný čin.⁹ V souvislosti s tím bych ráda připomněla, že kontrolující jednání je nejčastější formou psychického násilí, které zažívají české ženy, jež však nebývá dostatečně postihováno.

O sladování s mezinárodními normami a závazky se snaží ve svých dokumentech Odbor rovnosti žen a mužů Úřadu vlády. Ve spolupráci s Výborem pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách vznikl v pořadí již třetí Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí, tentokrát na léta 2019-2022. „*Stejně jako v předchozím období se Akční plán zaměřuje kromě domácího násilí i na oblast ostatních forem genderově podmíněného násilí tak, jak jsou běžně definovány příslušnými mezinárodními standardy.*“¹⁰ Akční plán tak sice vychází z mezinárodních dokumentů vztahujících se k problematice násilí na ženách, jeho naplňování v praxi však mnohdy aspekt genderové podstaty domácího a dalších forem násilí postrádá. Ze Souhrnné zprávy o plnění Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí z let 2015 - 2018 navíc vyplývá, že z uložených úkolů bylo

konferenci o ženách v roce 1995; Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy Rec(2002)5 k ochraně žen před násilím; Závěry Rady EU k potírání násilí na ženách a dostupnosti podpůrných služeb pro osoby ohrožené domácím násilím ze dne 6. prosince 2012; a další

8 viz definice násilí na ženách uvedená v Pekingské deklaraci a akční platformě v úvodu tohoto článku

9 Serious Crime Act 2015, odst. 76, Controlling or coercive behaviour in an intimate or family relationship, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/section/76/enacted>

10 Úřad vlády ČR. 2019. Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022, str. 3. <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovnne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>

jednotlivými garanty splněno pouze 49,4 % (85 úkolů), 21,2 % bylo splněno částečně (25 úkolů) a 21,2 % nebylo splněno vůbec (18 úkolů).¹¹

Klíčové legislativní změny a jejich implementace

I přes výše zmíněná fakta se ale od vzniku Pekingské deklarace v České republice v oblasti prevence a postihování domácího násilí mnohé posunulo. Došlo k přijetí klíčových legislativních změn, které umožňují postihování některých forem násilí na ženách. Jedná se zejména o §199 trestního zákoníku, který vymezuje trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí, zákon 135/2006 Sb., jímž byla zřízena intervenční centra a posíleny pravomoci policie a soudů (pravomoc vykázat násilnou osobu ze společně obývaných prostor) a §354 postihující nebezpečné pronásledování. V rámci trestního řízení je z hlediska ochrany obětí možné podle §88d a §88e trestního řádu požádat o vydání předběžného opatření na zákaz styku s určitými osobami či na zákaz vstupu do obydlí. Novela zákona č. 250/2016 Sb. o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich také zavádí možnost nařídit pachatelům domácího násilí povinnost zúčastnit se programů pro násilné osoby zaměřených na zvládnání agresivního jednání.

S ohledem na implementaci přijaté legislativy je potřeba ocenit proškolení policie v této oblasti. Vzhledem k závažnosti problému je však důležité, aby byl systém vzdělávání (nejen policejních složek, ale všech relevantních profesionálů a profesionálek včetně oblasti zdravotnictví, sociálních služeb, soudního systému a školství) nastaven systémově, dlouhodobě a byla mu dána náležitá priorita.

Podíváme-li se však na kvalitu a efektivitu implementace legislativních opatření z pohledu žen, které zažívají násilí a hledají pomoc a ochranu, narážíme v praxi na některé překážky a výzvy. Na problematiku rozhodování soudů v případech znásilnění poukazují například analýzy organizace proFem (2017)¹² a Úřadu vlády ČR (2018).¹³ Z výsledků analýzy organizace proFem vyplývá, že poměr ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody a trestů odnětí svobody s podmíněným odkladem je u pravomocných odsuzujících rozsudků

11 Úřad vlády ČR. Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995) and the outcomes of the Twenty-third Special Session of the General Assembly (2000) in the context of the twenty-fifth anniversary of the Fourth World Conference on Women and the adoption of the Beijing Declaration and Platform for Action 2020 https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Beijing-25+-National-Review-_english-version_.pdf

12 proFem, o.p.s. 2017. Jen ano je ano – trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy. http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf

13 Ježková, V. 2018. Přehled vhodné rozhodovací praxe soudů v případech znásilnění. Úřad vlády ČR. Odbor rovnosti žen a mužů. https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_OPZ/Vystupy_projektu/prehled_vhodne_rozhodovaci_praxe_soudu_znasilneni.pdf

téměř 50:50.¹⁴ Přetrvávajícím problémem je také nedostatečné zohledňování historie násilí v rodině orgány SPOD či soudy, v důsledku čehož je nařizována mediace či střídavá péče i v případech, kdy násilí pokračuje i po rozchodu partnerů. Stává se tak například, že soud nařídí ženě, která odešla z důvodu hrozícího násilí do azylového domu s utajenou adresou, aby předávala dítě násilné osobě, čímž může dojít k ohrožení utajenosti jejího pobytu a bezpečí dalších žen a dětí v azylovém domě.

Jednou z příčin takových rozhodnutí může být nedostatečná znalost problematiky domácího násilí a násilí na ženách, jeho specifík a zejména nedostatečná znalost rizikových faktorů, jejich vyhodnocení, následného sestavení bezpečnostního plánu a jeho zohlednění během jednotlivých intervencí, v jejichž jádru by mělo být bezpečí oběti a jejich dětí. Ke složitosti problému přispívá i to, že v českém systému sociálních služeb de facto neexistuje typ pobytové sociální služby *azylový dům s utajenou adresou* (případně jiný typ specializované pobytové služby pro oběti) nebo *specializované služby pro oběti genderově podmíněného násilí*. Tuto mezeru se snažil vyplnit návrh novely zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, jenž však zatím nebyl schválen.

Právo na bezpečí a dostupnost specializovaných služeb

Díváme-li se na problematiku násilí na ženách optikou dodržování lidských práv, lze si v praxi povšimnout některých tendencí, které mohou být v kontradikci se základními lidskými právy, jako jsou právo na bezpečí a život bez násilí či právo na sebeurčení. Setkali jsme se například s tím, že pokud žena odejde s dětmi od násilného partnera, je jí orgány SPOD sděleno, že může odejít pouze ona, děti musí vrátit do původního bydliště násilnému partnerovi, jelikož on jí nedal svolení k tomu, aby odešla i s dětmi. Podobně soudy v některých případech limitují možnost oběti se odstěhovat do bezpečí tím, že jí určí, v jaké blízkosti od bydliště násilného partnera musí pobývat tak, aby nebylo dotčeno jeho právo na kontakt s dětmi. Tím je však limitováno její právo, ale i právo dětí na bezpečí a sebeurčení, jelikož je nucena se rozhodovat mezi tím, zda odejde sama, ale ponechá děti s násilnou osobou, nebo zda bude nadále setrvávat v násilném vztahu proto, aby mohla chránit své děti.

Podle národní zprávy o implementaci Pekingské deklarace¹⁵ zůstává největší výzvou v systému pomoci a ochrany zajištění přístupu obětí a jejich dětí ke specializovaným

14 Úřad vlády ČR. 2019. Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022, str. 13. <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>

15 Úřad vlády ČR. Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995) and the outcomes of the Twenty-third Special Session of the General Assembly (2000) in the context of the twenty-fifth anniversary of the Fourth World Conference on Women and the adoption of the Beijing Declaration and Platform for Action 2020 https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Beijing-25+-National-Review-_english-version_.pdf

službám a zajištění adekvátního a předvídatelného financování nevládním organizacím působícím v oblasti domácího a genderově podmíněného násilí.¹⁶ Z hlediska dostupnosti je pak problematický také přístup k systému pomoci pro ženy s handicapem, ženy cizinky/migrantky či ženy zvláště zranitelné z důvodu průniku vícero forem znevýhodnění.

Výsledky Analýzy dostupnosti specializovaných pobytových sociálních služeb pro dospělé oběti domácího násilí zpracované Úřadem vlády ČR v roce 2017 ukázaly, že pouze 5 z registrovaných pobytových sociálních služeb poskytuje své služby výhradně obětem domácího násilí. Těchto 5 služeb je provozováno pouze 3 organizacemi ve 2 městech ČR. Kapacita těchto služeb je cca 90 lůžek – tedy cca 30 rodinných míst.¹⁷ Doporučení Rady Evropy o minimálních standardech pro azylové domy pro oběti domácího násilí je 1 rodinné místo na 10 000 obyvatel, v ČR by jich tedy mělo být 1000 (více jak 300 rodinných míst). ČR tedy dosahuje pouze 10 % tohoto standardu. Stejně doporučení hovoří také o standardech dostupnosti služeb pro oběti znásilnění a sexuálního násilí, kdy minimálním standardem je jedno specializované centrum pro oběti znásilnění na 200 000 žen (respektive minimálně jedno centrum na kraj/region) a jedno specializované centrum pro oběti sexuálního násilí na 400 000 žen, které by mělo umožnit snadný přístup k pomoci a nahlášení útoků a zajistit vysokou kvalitu soudních a lékařských služeb.¹⁸ Bohužel u nás žádné takové specializované centrum není k dispozici.

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí

Řešení problematiky násilí na ženách je otázkou dodržování lidských práv. Přitom snad žádná mezinárodní lidskoprávní úmluva nevyvolala tak bouřlivou debatu a polemiku jako právě Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (dále jen Úmluva). Důvodem debaty v České republice však není uvědomění naléhavosti tématu násilí na ženách a potřeba jej řešit, ale diskuze nad domnělými hrozbami, které Úmluva pro naši společnost představuje. Odpůrci ratifikace často společensky přijatelně poznamenají, že samozřejmě nikdo není proti tomu, aby se násilí na ženách řešilo, nicméně již chybí návrh jakékoli alternativy komplexního řešení tohoto tématu, pokud by k ratifikaci Úmluvy nedošlo.

Jedním z nejvíce diskutovaných je pojem genderově podmíněné násilí, potažmo téma

16 Ibid str. 18

17 Analýza je dostupná z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analýza-dostupnosti-a-kvality_final_s-opravami_revize-leden.pdf

18 Kelly, L.; Dubois, L. 2008. Combating violence against women: minimum standards for support services. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs Council of Europe, Strasbourg. [https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf)

genderu jako takového. V této souvislosti bych chtěla upozornit na jednu drobnost. Z probíhající diskuze posledních cca dvou let by se mohlo zdát, že se jedná o zcela nový a přelomový termín, který v sobě ukrývá ohrožující potenciál pro naši společnost. Pokud však srovnáme znění definic Pekingské deklarace a akční platformy, ke které se Česká republika připojila už v roce 1995, s terminologií používanou v Úmluvě, zjistíme, že definice násilí na ženách jsou v obou dokumentech téměř totožné a obě používají termín genderově podmíněné násilí. Od roku 2015 se navíc i akční plány, schválené vládou ČR, zabývají nejen domácími, ale i genderově podmíněným násilím. Nejedná se tedy o termín, který by byl nový a měl by přinést jakékoli nové ohrožení. Úmluva ve svých obecných principech vychází z Pekingské deklarace a akční platformy, avšak předkládá navíc jasná a konkrétní doporučení nejen z hlediska přijetí potřebné legislativy, ale také její efektivní implementace a další podpory a ochrany obětí, přičemž zcela jasně reflektuje to, že oběťmi domácího násilí se mohou stát i muži a náleží jim stejná ochrana a podpora.

Domnívám se, že ratifikace Úmluvy je pro ochranu žen před násilím v České republice klíčová proto, že se jedná o dlouhodobý závazek, který od jednotlivých států vyžaduje, aby za a) uznaly rozsah problému násilí na ženách, b) stanovily si řešení tohoto problému jako prioritu, c) vzaly na sebe zodpovědnost a závazek naplňovat jednotlivá doporučení v dlouhodobém časovém horizontu bez ohledu na to, kdo je zrovna u moci a vládné. V tomto směru je potřeba ocenit aktivitu Odboru rovnosti žen a mužů Úřadu vlády¹⁹ s ohledem na součinnost a odbornou podporu jednotlivým ministerstvům spojenou s přípravnou fází ratifikace a aktivity ke zvýšení informovanosti široké veřejnosti i členů Parlamentu o obsahu Úmluvy, včetně boření mýtů a dezinformací, které v této oblasti panují. Na tomto místě je také důležité právem ocenit aktivity neziskových organizací, které se významnou měrou podílejí nejen na podpoře a pomoci ženám, které zažívají násilí, ale také na zvyšování povědomí o tomto tématu.

Na závěr bych jen poznamenala, že se dle mého názoru stalo z procesu ratifikace Úmluvy místo lidskoprávního tématu bohužel téma politické a je jen na současné politické reprezentaci (nikoli na veřejném mínění), zda si uvědomí a přijme svou zodpovědnost za naplňování mezinárodních závazků včetně Pekingské deklarace, ke kterým se Česká republika již v minulosti připojila, bude jasně deklarovat nulovou toleranci vůči násilí na ženách a nezůstane jen u deklarace, ale přistoupí i ke konkrétním činům.

¹⁹ viz www.tojervnost.cz

Péče jako (ne)placená ženská práce a související ekonomická nerovnost

Šárka Homfray

Podobně jako řada dalších aspektů rovnosti žen a mužů v České republice, i otázka ekonomického postavení žen u nás vykazuje poměrně setrvalý stav – základní problémy a jejich stav se v čase příliš nemění.

V souvislosti s tímto tématem lze jako v podstatě ústřední problém označit setrvalý rozdíl v odměňování mužů a žen – gender pay gap. Ten je u nás s hodnotou 20,1 % stále 3. nejvyšší mezi zeměmi EU¹ a výrazně se nesnižuje. Jako ústřední je možné tento problém označit proto, že příčin, které vedou právě k tomuto číslu, je několik, a všechny něco vypovídají o postavení žen na pracovním trhu i ocenění jejich práce, placené i neplacené.

Genderová segregace pracovního trhu

Jednou z těchto příčin je vysoká genderová segregace pracovního trhu, které předchází i silně genderově segregované odborné vzdělávání. K otázce genderově segregovaného vzdělávání lze uvést, že ačkoli byla organizována již řada aktivit na podporu vstupu dívek do maskulinizovaných oborů, zejména STEM, opačným směrem, tedy na výraznější podporu vyššího zastoupení chlapců např. na středních zdravotnických školách, stále čekáme.² Tato nevyváženost může být částečně vysvětlena i tím, že v prostředí s tak silně zakořeněným stereotypním rozdělením genderových rolí, jako je Česká republika, je stále poněkud více akceptovatelné (i když s velkými rezervami), když rozdělení rolí naruší ženy, než

1 European Commission: Gender pay gap statistics. Statistics explained. (cit. 3. 6. 2020) Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/6776.pdf>

2 Jako jednu z prvních vlašovek by bylo možné uvést společnou kampaň Ministerstva zdravotnictví a Unie zaměstnavatelských svazů ČR za podpory odborových svazů „Studuj zdravku“, která na webu a informačních materiálech přináší v příbězích sester i příběhy sester – mužů, viz <https://www.studujzdravku.cz/pribehy/>

když tak činí muži. Dále je možné hledat příčiny i v dalších principech a nastavení českého systému vzdělávání, jak na to upozorňuje např. ekonom Daniel MÜNICH.³

Silně feminizovanými obory jsou v České republice zejména školství (obzvláště na nižších úrovních), zdravotnictví (obzvláště nelékařské zdravotnické profese), sociální služby nebo veřejná a státní správa, také služby a obchod.⁴ Kromě segregace horizontální se zde projevuje i silná segregace vertikální, kdy na vyšších úrovních nacházíme méně a méně žen, než jak by odpovídalo jejich celkovému zastoupení v oboru. Vertikální segregace je dobře pozorovatelná například ve školství nebo ve státní správě, ostatně nedostatek žen na mocenských a rozhodovacích pozicích, resp. na vyšších kariérních postech, je ostatně přetrvávajícím jevem i ve všech ostatních oblastech veřejného a pracovního života v České republice.

Jedná se o profese, které jsou jako celek poměrně výrazně podhodnoceny. Průměrný plat nebo mzda v těchto oborech je buď celkově nízký ve vztahu k průměrnému výdělku v České republice (sociální služby) nebo neodpovídá vzdělanostní struktuře profese opět ve srovnání s průměrnou strukturou pracovního trhu (veřejná a státní správa, školství), případně je vyšší výdělek dosahován za cenu vysokých objemů přesčasové práce a náročných pracovních podmínek, včetně směnnosti a rizikových pracovišť (zdravotnictví).⁵

V první polovině letošního roku, tedy po nástupu pandemie Covid-19, se velmi silně projevil jednak rozsah této segregace a jednak dopady výrazné feminizace profesí nějakým způsobem spojených s péčí. Například hned v úvodu, když došlo k uzavření škol a řada rodičů musela zůstat s dětmi doma, bylo upozorňováno na to, že pokud to budou „standardně“ matky, budou chybět právě ve zdravotnictví a sociálních službách.

Tak, jak se život z důvodů nezbytných omezení přesunul do domácí sféry, obrátila se i pozornost k množství práce, která je s péčí o rodinu a domácnost spojená a kterou ve velké části u nás vykonávají ženy. Studie provedená v rámci projektu Ministerstva práce a sociálních věcí „22 % K ROVNOSTI“ poukazuje na velký rozsah tzv. druhé směny žen:

„Nepłacená práce a péče v domácnosti může jednak představovat faktickou překážku výkonu placené práce, a jednak funguje jako příčina nerovnosti v podobě stereotypu, protože ženy jsou paušálně považovány za ty, které jsou zatíženy prací a péčí v domácnosti, a funguje zde předpoklad, že jim to ztěžuje výkon placené práce. Skutečně nejde o zanedbatelný problém, protože

3 Lauder, Silvie. Kluci mají omezenější výběr. Systém je směřuje na učňáky a průmyslovky. Respekt.cz. Praha:2019 (cit. 30. 5. 2020) Dostupné z: <https://www.respekt.cz/spolecnost/kluci-maji-omezenejsi-vyber-system-je-smeruje-na-ucnaky-a-prumyslovky>

4 Genderově dělené statistiky o zaměstnanosti a pracovním trhu, ale i jiná statistická zjištění je možné najít v pravidelné ročně České úřadu statistického úřadu „Zaostřeno na ženy a muže“, dostupné online: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-ffhk87f13g>

5 Údaje o průměrných mzdách dle odvětví lze nalézt opět na webu Českého statistického úřadu: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky&filtr=G%7EF_M%7EF_Z%7EF_R%7EF_P%7E_S%7E_null_null_&katalog=30852

v průměru stráví ženy v České republice neplacenou prací a péčí 22 hodin týdně, zatímco muži průměrně 7,7 hodin týdně (Eurostat 2015). To už pro ženy v průměru představuje výkon odpovídající polovičnímu úvazku (!). Že může být výkon práce a péče v domácnosti významnou překážkou participace na trhu práce ukazuje i údaj o důvodech ekonomické neaktivity/práce na zkrácený úvazek z důvodu rodinných závazků. Jako důvod ho uvádí 12 % žen a 0,5 % mužů v České republice (Eurostat 2015). Zároveň je však třeba připomenout, že naprostá většina zaměstnaných žen pracuje v ČR na plný úvazek (91,7 % oproti 97,8 % mužů), v němž odpracují v průměru 34,8 hodin týdně. Muži zaměstnaní na plný úvazek odpracují v průměru 37,8 hodin týdně. Tento rozdíl nemůže vysvětlit existující vysoký rozdíl v odměňování žen a mužů.⁶

Mateřství a profesní dráha žen

Životní situaci, která má neoddiskutovatelný dopad na profesní dráhu žen, je mateřství a zejména dlouhá rodičovská dovolená. V České republice je stále naprosto převažující model situace, kdy žena zůstává mimo trh práce nejméně do doby, kdy nejmladší dítě dosáhne věku 3 let, a to bez ohledu na to, zda jí takové uspořádání vyhovuje. Vliv na to má zejména nedostatek zkrácených úvazků nebo jiných dostupných forem práce menšího rozsahu, dále nedostatek zařízení péče o nejmenší děti, byť na několik málo hodin denně nebo jen některé dny v týdnu, a také i konkrétní legislativní nastavení a incentivy, které, jak upozorňují např. někteří ekonomové, poměrně výrazně odrazují ženy jako druhé výdělečné osoby v domácnosti od návratu na trh práce.

Řada žen po narození dítěte z práce skutečně „vypadne“, nezřídka neudrží ani osobní, natož profesní vztah se svým pracovištěm a poměrně často se na něj ani nevrátí. Podle údajů aliance Byznysu pro společnost se až 50 % žen nevrací na pracovní místo, které měly před narozením dítěte, z dalších dotazování vyplývá, že ženy s dětmi si pak často hledají práci podle jiných kritérií než ženy bezdětné. Namísto výdělku, případně osobních ambicí a preferencí, upřednostňují hlediska, jako je vzdálenost od bydliště nebo možnost zkráceného úvazku nebo pružné pracovní doby.⁷

Dlouhé období ekonomické neaktivity matek má devastující dopady na situaci zejména matek samoživitelek, v České republice výrazně ohrožených chudobou (blíže v příslušné části této zprávy), v rodinách s oběma rodiči pak zásadním způsobem podporuje genderově stereotypní rozdělení péče o rodinu a domácnost. Po narození dítěte je otec postaven do úlohy téměř výhradního živitele dítěte i matky. Obecně nízká výdělková úroveň v České

6 Alena Křížková, Marta Vohlídalová, Kristýna Pospíšilová, Hana Maříková: Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR. Hluboková analýza statistik a mezinárodní srovnání. MPSV, Praha:2017, str. 20. (cit. 29. 5. 2020). Dostupné z: <https://www.rovnaodmena.cz/www/img/uploads/336b8482.pdf>

7 Byznys pro společnost: Matky při návratu do práce čelí předsudkům a nedostatečné flexibilitě práce, Praha:2018. (cit. 29. 5. 2020) dostupné z: <https://diverzita.cz/matky-pri-navratu-do-prace-celi-predsudkum-a-nedostatecne-flexibilite-prace/>

republiky, na kterou už několik let upozorňuje např. kampaň Českomoravské konfederace odborových svazů „Konec levné práce“, při narození dítěte nutí řadu otců zvýšit své výdělečné aktivity (větší objem podnikatelské činnosti, přesčasová práce, druhé zaměstnání atd.), což dále limituje jeho možnost trávit čas s rodinou. Není tajemstvím, že řadě otců tato skutečnost nevyhovuje, a také je možné se ztotožnit s názorem vysloveným např. Evropskou odborovou konfederací, že dítě má právo na oba rodiče. Ekonomické a prekarizační dopady mateřství tak nejsou jen „problém matek“, ale dopadají na celou rodinu.

Toho si je vědomo zejména Ministerstvo práce a sociálních věcí, které již v *policy paperu* z minulého období akcentovalo nutnost podpory rovnosti žen a mužů na trhu práce⁸ a také vnímá zcela správně otázku zaměstnanosti žen jako součást rodinné politiky,⁹ nikoli jen politiky zaměstnanosti.

Řešení postavení žen na trhu práce v ČR

Jako jedno z dílčích řešení lze zmínit otázku dostupnosti zařízení péče o malé děti. Zde lze v nedávné době bohužel zaznamenat dokonce namísto postupu i krok zpět, když byla v roce 2018 zrušena legislativní povinnost přijmout do školky dvouleté děti. Tato povinnost měla nabýt účinnosti v roce 2020. Její zrušení bylo motivováno obavou provozovatelů školek o zvládnutí péče o tak malé děti. Za tímto oficiálním důvodem ale veřejná debata odhalila i mnohé úporně přetrvávající stereotypy jednak o škodlivosti pobytu v zařízeních pro malé děti (nepotvrzeno aktuálními průzkumy), jednak o matkách kariéristkách, které neví co s dětmi. Debata zastánců zrušení povinnosti nebrala v úvahu ani existenční nutnost výdělečné práce pro řadu matek, ani v některých jiných zemích běžné standardy sladování práce a péče o malé děti. Poukázala tak na tón, kterým se každá debata o sladování u rodičů malých dětí a návratu matek na trh práce bude i do budoucna vést.

V této otázce lze ale zmínit jednu pozitivní aktivitu, kterou je legislativní snaha iniciovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí jako předkladatelem novely zákona o dětských skupinách, upevnit a sjednotit postavení těchto zařízení péče o děti. Dětské skupiny nejsou zařízením podle školského zákona, ale právě podle zákona o dětských skupinách, což značně usnadnilo jejich vznik a provozování, na druhou stranu však nezakládá žádné garance co do dostupnosti jak místní, tak finanční. Právě tento druhý aspekt se novela zákona rovněž snaží regulovat a to tak, aby po skončení aktuálního způsobu financování nemusely být dětské skupiny buď rušeny nebo pro rodiče příliš zdražovány.

8 Ministerstvo práce a sociálních věcí. Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020, Praha: 2014 (cit. 30. 5. 2020) Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/848077/strategiepz2020.pdf/a666485c-355f-3d35-4fe7-0692661e271a>

9 Ministerstvo práce a sociálních věcí. Koncepce rodinné politiky, Praha:2017 (cit. 30. 5. 2020) Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253

Ovšem i tento krok, jakkoli pozitivní, ukazuje na jeden neblahý aspekt vládního a politického přístupu k problematice postavení žen na pracovním trhu. Jelikož existující nerovnosti jsou do značné míry spojeny se založením rodiny a péčí o ni, přesahuje tato problematika působnost jediného resortu, tedy Ministerstva práce a sociálních věcí. To je jasně čitelné zejména v Koncepti rodinné politiky, kterou konec konců celá vláda v roce 2017 schválila. Bohužel je nutné říci, že některé resorty (např. MŠMT, MZd, MF a MMR) ani vláda jako celek velké politické úsilí o řešení otázek z tohoto tématu nevyvíjejí. Bez ohledu na rodinnou politiku nebo doporučení, analýzy a akční plány připravené ať už Radou vlády pro rovnost žen a mužů jako zastřešujícím poradním orgánem vlády nebo jednotlivými resorty, případně neziskovým sektorem, nebylo možné zaznamenat koordinované úsilí o zlepšení postavení žen na pracovním trhu. To se týká nejen gender pay gapu a nerovného ohodnocení výdělečné práce, ale i respektování a ohodnocení práce neplacené, spojené s domácí sférou a zejména s péčí o rodinu a další blízké. I přes debatu, která se otevřela v rámci pandemie Covid-19, není důvod očekávat, že se tato skutečnost v dohledné době změní.

S ohledem na přetrvávající nerovnosti v odměňování, uplatňování ve vyšších kariérních pozicích, rozdělení placené a neplacené (domácí) práce lze konstatovat, že Česká republika stále nenaplnila některé ze strategických cílů Pekingské akční platformy. Obdobně lze říci i ve vztahu k přetrvávajícímu dělení na „mužské“ a „ženské“ profese, nedostupnosti zařízení péče o děti a nastavení některých zejména daňových předpisů, které znesnadňují návrat matek malých dětí na pracovní trh. V rámci fenoménu tzv. sendvičové generace pak nerovnoměrné rozložení pečovatelských povinností více zatěžuje a znevýhodňuje ženy ve věku blížícímu se věku seniorskému a důchodovému.

Konkrétní opatření, která by mohla situaci zlepšit, jsou uvedena zejména ve vládních strategických materiálech a *policy paperech*. Bylo by tedy vhodné akcentovat jejich naplnění. Konkrétně lze zmínit např. následující:

- Podpora genderově nestereotypního vzdělávání a zaměstnávání;
- Dostupná zařízení péče o malé děti;
- Výhodnější a dostupnější kratší úvazky a další flexibilní formy (včetně státní podpory) pro udržení kontaktu s profesí a dřívější návrat z rodičovské;
- Ohodnocení neformální péče a neplacené práce mj. pro výpočet důchodu;
- Legislativní změny směřující k odstranění bariér návratu druhého rodiče na pracovní trh;
- Podpora, zejména finanční, feminizovaným profesím, jako urgentní se jeví řešení až děsivých pracovních podmínek ve zdravotnictví a sociální péči.

Ženy v ČR v rozhodovacích pozicích 25 let poté

Pavla Špondrová

Zaměříme-li se na Českou republiku a naplňování Pekingské akční platformy, co je překvapivé a nezbytné říct hned na úvod kapitoly o ženách a mužích v rozhodovacích pozicích? Jediné. Jsme stále teprve na začátku cesty.

Stručné zhodnocení aktuálního zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích

„Když spočtete prezidenta, vládu, místo/předsednictví Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky, členky a členy Ústavního soudu, místo/předsednictví Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, Nejvyššího státního zástupce a jeho náměstky a vedení ČNB, vyjde vám, že na nejdůležitějších pozicích v České republice je z těchto osob 49 mužů, tedy 86 %, a 8 žen, tedy 14 %.“¹ Předsedkyně představenstev a dozorčích rad veřejných firem – firem s vlastnickým podílem státu, krajů a obcí – je 11 %, ² v členstvu dozorčích rad nebo představenstev největších českých firem kotovaných na burze je 13,4 % žen a 86,6 % mužů.³ V českých zákonodárných sborech je 77,5 % mužů (Poslanecká sněmovna), resp. 85 % mužů (Senát).⁴ Ženy nejsou v české populaci menšinou početní. Ženy jsou menšinou mocenskou.

1 Špondrová, P., Čí je právo in ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, P. Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální? Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, zatím nepublikováno. Data byla sesbírána z webových stránek jednotlivých institucí, kde jsou veřejně dostupná.

2 Otevřená společnost, o. p. s, Genderová mapa, dostupné na: <http://www.genderovamapa.cz/> a publikace Bereme ženy na palubu. Analýza zastoupení žen a mužů ve vedení veřejných firem. Dostupné na: <http://www.otevrenaspolecnost.cz/download-publication/845>

3 Index genderové rovnosti (Gender Equality index) sestavuje Evropský institut pro rovnost žen a mužů, data pro rok 2019, dostupné na: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019/domain/power/CZ>

4 Podle webových stránek Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a Senátu Parlamentu ČR, dostupné na: www.psp.cz, www.senat.cz..

Akční platforma, strategické cíle a mezinárodní srovnání

Před 25 lety, v roce 1995, stanovili zástupci a zástupkyně vlád zemí OSN pro oblast moci a rozhodování 2 obecné cíle:

- 1) Přijmout opatření pro zajištění rovného přístupu žen k plné účasti v mocenských strukturách a při rozhodování
- 2) Zvýšit možnosti žen, aby se mohly na rozhodování a vedení podílet

Tyto cíle odkazují ke dvěma rovinám problému.⁵

První rovinou je povaha rozhodovacích pozic a rozhodování, které se vyznačují vysokým finančním ohodnocením, prestiží, časovou náročností a požadavkem na silnou síť kontaktů a podpory. Povaha rozhodovacích pozic se může v některých nuancích lišit, společným znakem je však vždy patriarchální nastavení. Není divu. Vždyť byly po dlouhá staletí zastávány téměř výhradně muži, neboť v řadě z nich měli stoprocentní legislativně stanovené kvóty (uveďme např. politiku, veřejnou správu, do které ženy nepustila nemožnost studovat na vysokých školách nebo vzdělávání, kde byl povinný celibát učitelé, ne tak učitelů).⁶

Rozhodovací pozice tak byly logicky šity na míru životních drah mužů. Mužů, kteří zpravidla nepečovali, soutěžili jen mezi sebou a žili podle vzorce „veřejný muž a soukromá žena“. První cíl Akční platformy směřuje k proměně politické kultury a rozhodovacích procesů směrem k větší otevřenosti všem.

Druhý cíl ukazuje na komplexitu společenské reality. Vychází z vědomí, že nejen proměny samotných rozhodovacích pozic a přístupu k nim jsou potřebné, ale že je pro zvýšení podílení se žen na rozhodování také třeba změn v dalších rovinách. Jedná se například o oblast institucionální podpory a péče, o oblast stereotypů o správné ženě a správném muži, rozdělení práce mezi partnery, vzdělávání dívek i chlapců směrem k větší diverzitě voleb jejich kariérních drah, o nerovné odměňování, a dokonce také o nezbytnost prevence a potírání sexuálního obtěžování či násilí na ženách.

5 To, že je nerovné zastoupení žen a mužů v rozhodování opravdu problém, stále ještě řada lidí (nejen v ČR) nevnímá nebo neuznává. Domníváme se, že je třeba argumenty na podporu této pozice předkládat opakovaně a trpělivě, dokud nedojde ke změně. Cesta zpět k soukromé ženě a veřejnému muži stejně nevede. Poctivá a podrobná argumentace přesahuje rozsahové možnosti tohoto příspěvku, nicméně zmiňme alespoň některé, jde o argument spravedlnosti a rovnosti, argument demografických výzev, argument efektivity smíšených týmů nebo argument legitimizace politiky a rozhodování. Pro vyčerpávající odpověď je možné zájemce a zájemkyně odkázat na Akční plán pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016 – 2018, Úřad vlády, str. 10-13, dostupné na: https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/vyrovnane-zastoupeni_v_politice_a_rozhodovani/vybor-pro-vyrovnane-zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice-a-rozhodovacich-pozicich-121939/

6 Až Ústava 1920 přinesla ženám plné volební právo, viz § 9, 10, 14, 15 a 106, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, dostupné na: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html, Zormanová, L. a Drozdová, M., Pohled do historie rozvoje vzdělávání žen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 2016, <https://epale.ec.europa.eu/cs/resource-centre/content/pohled-do-historie-rozvoje-vzdelavani-zen-v-cechach-na-morave-ve-slezsku>, Povinný celibát učitelé byl zrušen až v roce 1919 zákonem č. 455/1919 Sb.

Ať již hovoříme o opatřeních závazných nebo dobrovolných, v politice nebo v oblasti péče, je bez ustání třeba upozorňovat, že zavádění opatření pro vyrovnání zastoupení žen a mužů v rozhodování není porušením principu rovného zacházení, ale jeho naplněním. Podpůrná pozitivní opatření jsou pro narovnání statu quo šitého na míru mužům nezbytná.

Nevýhodou Akční platformy je její (ne)vymahatelnost, která závisí na politické vůli jednotlivých členských zemí OSN. Pokud ta existuje, není problém měnit legislativu, včetně ústavněprávních předpisů (v posledních desetiletích s cílem zvýšení podílu žen v legislativě novelizovaly své ústavy např. Francie, Slovinsko, Belgie nebo Německo a Rakousko).⁷

Podobně je to i se stanovením minimálního podílu jak žen, tak mužů v rozhodování ekonomickém, kdy nějakou formu kvót zavedlo např. Norsko, Francie, Španělsko, Itálie nebo Nizozemí, s kvantitativními cíli mezi 30 a 40 %.⁸

Na příkladech těchto zemí se také ukazuje, že pouze závazná opatření mají potenciál měnit status quo, což je zároveň pozitivní zjištění pro to, že funkční nástroje změny již známe.

Dobrý přehled jak o úrovni dosahování změn samotného rozhodovacího procesu, tak o vývoji v ostatních podstatných dimenzích v jednotlivých zemích EU a přehlednou komparaci umožňuje Index genderové rovnosti zpracováváný Evropským institutem pro rovnost žen a mužů.⁹

Vývoj v České republice - vláda

Jak už bylo výše zmíněno, v České republice nemáme být, co se týče genderové rovnosti v rozhodování, na co pyšní a pyšné. Data uvedená v úvodní části tohoto článku jsou nesporná. Jaké jsou nejdůležitější události, které jsme v posledních letech zaznamenali?

- V roce 1998 byl vládou schválen v souvislosti s přijetím Pekingské akční platformy první programový dokument týkající se rovnosti žen a mužů¹⁰
- V roce 2001 vznikl poradní orgán vlády Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů¹¹

7 Podrobněji Gender Quotas Database, dostupné na <https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas>

8 Smith, N. Gender quotas on boards of directors. IZA World of Labor 2018, dostupné na: <https://wol.iza.org/articles/gender-quotas-on-boards-of-directors/long>

9 Gender Equality Index, dostupné na: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019>

10 Vláda ČR, usnesení č. 236, ze dne 8. dubna 1998

11 Web Rady, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/rada-vlady-pro-rovnost-zen-a-muzu-121632/>

- Od roku 2002 mají povinnost zpracovávat vlastní rezortní plán na podporu rovnosti žen a mužů jednotlivá ministerstva¹²
- V roce 2009 vznikl poradní orgán vlády s názvem Výbor pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice¹³
- V roce 2010 a 2015 učinili ministři pro lidská práva pokus předložit vládě návrh novelizace volebních zákonů s cílem zvýšit podíl žen v zákonodárných sborech, který však ani v jednom případě vláda neschválila a nebylo tak možné otevřít tolik žádanou debatu na parlamentní úrovni¹⁴
- V roce 2015 vláda podpořila návrh směrnice Evropské unie týkající se vyššího zastoupení žen ve vedení velkých firem¹⁵
- V roce 2016 došlo k přijetí Akčního plánu pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016 – 2018 (dále „Akční plán“)¹⁶
- V roce 2018 vydal Úřad vlády ČR pro politické strany, které mají zájem rovnost žen a mužů v rozhodování podporovat, manuál s názvem „15 tipů, jak podpořit ženy uvnitř politických stran“¹⁷
- V roce 2019 došlo k přijetí Akčního plánu pro rovnost žen a mužů na léta 2019 – 2020 zahrnujícího zúženou kapitolu týkající se rozhodovacích pozic¹⁸

Vládní aktivity se odvíjí od míry politické podpory tématu rovnosti žen a mužů. Díky mezinárodním monitorovacím mechanismům se od výše zmíněného roku 1998 vláda genderové rovnosti vždy alespoň minimálně věnovala i v letech, kdy byly u moci vlády, které

12 Podrobněji viz Zprávy o rovnosti žen a mužů z roku 2001 a 2002, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/souhrnne-zpravy-o-plneni-priorit-a-postupu-vlady-pri-prosazovani-rovnych-prilezitosti-zen-a-muzu-za-roky-1998---2018-123732/>

13 Web Výboru, dostupné na: https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/vyrovnane-zastoupeni_v_politice_a_rozhodovani/vybor-pro-vyrovnane-zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice-a-rozhodovacich-pozicich-121939/

14 Podrobnější vysvětlení viz zápisy z jednání Rady vlády pro rovnost žen a mužů z těchto období, dostupné na: <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=1074>

15 Vláda podpořila směrnici na vyšší zastoupení žen ve vedení velkých firem, 2015, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-podporila-smernici-na-vyssi-zastoupeni-zen-ve-vedeni-velkych-firem-137746/>

16 Akční plán pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016 – 2018, Úřad vlády, dostupné na: https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/vyrovnane_zastoupeni_v_politice_a_rozhodovani/vybor-pro-vyrovnane-zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice-a-rozhodovacich-pozicich-121939/

17 Šprincová, V., 2018, 15 tipů, jak podpořit ženy uvnitř politických stran, dostupné na: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_OPZ/Vystupy_projektu/Manual-pro-politicke-strany.pdf

18 Úřad vlády, dostupné na: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP-pro-rovnost-2019-2020.pdf>

nepovažovaly genderovou rovnost za svou prioritu. V posledních letech však lze pozorovat trend, že ani vlády, které deklarují podporu genderové rovnosti v programových prohlášeních, nepřichází ve svých politikách s cílenými opatřeními, která by přinesla hmatatelnější efekt, ať se jedná o nerovné odměňování, zálohované výživné nebo zajištění dostatečných kapacit zařízení péče o malé děti.

Vláda nepomáhá ani neziskovým organizacím, které by mohly vnášet otázky rovnosti v rozhodování do veřejného prostoru a také suplovat roli státu nejen v této, ale i v mnoha dalších oblastech politiky rovných příležitostí. Dotační programy vlády směřované na rovnost žen a mužů jsou totiž finančně podporované až směšně malými částkami. Podporu získají jen jednotky organizací, za rok 2019 jde o 4.000.000 Kč.¹⁹ Pro srovnání, v rámci dotačního titulu Protidrogová politika Úřadu vlády ČR bylo v roce 2019 rozděleno cca 216 milionů Kč.²⁰

Vláda, ač to v některých materiálech deklaruje, nevnímá rovnost žen a mužů jako důležitou, a navíc průřezové, téma. Je to nadále téma podružné, a pokud je někde realizováno, tak nahodile a koncentruje se v rámci Odboru rovnosti žen a mužů v rámci Úřadu vlády ČR, který nemůže se svými omezenými zdroji sám potřebné zastat.

Opatření, pokud jsou přijímána, tak pouze v nejměkčích podobách (akční plány, vzdělávací aktivity apod.), které za prvé nemají s ohledem na malý dopad na chování klíčových subjektů změny potenciál nastartovat zásadnější procesy a za druhé, není ze strany vlády vyžadováno ani alespoň důsledné plnění těchto měkkých až symbolických opatření. Jak sám Úřad vlády konstatuje např. ve Zprávě za rok 2017 o naplňování Akčního plánu pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016 – 2018: „Z celkového počtu 30 úkolů bylo za splněné/ plněné označeno 6 úkolů (22,6 %), částečně splněné/ částečně plněné 13 úkolů (38,7 %) a nesplněné/ neplněné 11 úkolů (38,7 %).“²¹

Aktuální programové prohlášení vlády neobsahuje žádnou zmínku o prosazování rovnosti (natož genderové) jako obecné hodnoty demokratického státu.²²

Potřebná průřezovost neexistuje, a proto může opakovaně vzniknout např. naprostý nepoměr mužů a žen v poradních orgánech vlády, ať již se jedná o Radu vlády pro výzkum, vývoj a inovace, kde ženy aktuálně tvoří 17,6 % členstva nebo o Národní ekonomickou

19 Úřad vlády, Dotace, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dotace/dotacni-program-podpora-verejne-ucelnych-aktivit-nestaticnih-neziskovych-organizaci-v-oblasti-rovnosti-zen-a-muzu-123043/>

20 Úřad vlády, Dotace na protidrogovou politiku, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/dotace/dotace-na-protidrogovou-politiku-103346/>

21 Úřad vlády, Zpráva za rok 2017 o naplňování Akčního plánu pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016 – 2018, dostupné na: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_OPZ/Aktivity_projektu/Souhrnna_zprava_AP_VZ_2017.pdf

22 Vláda ČR, Programové prohlášení vlády, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/>

radu vlády (NERV)²³ znovuobnovenou pro řešení koronavirové krize, kde ženy tvoří 11,8 % členstva. A to navzdory tomu, že ženy tvoří již delší čas většinu studujících i absolujících osob na ekonomických fakultách v ČR, včetně celé Vysoké školy ekonomické v Praze, kde v roce 2018 zakončilo studium 57,5 % žen a 42,5 % mužů.²⁴ Ostudně nízké zastoupení žen v obnoveném NERVu je paradoxnější právě tím, co ukázala současná epidemie koronaviru. Tedy to, že ženy a jejich specifické životní zkušenosti a role, které muži často nezastávají (především vztahující se k péči), jsou v mnoha případech nezastupitelné. Je opravdu nezbytné ženy a jejich zkušenosti konečně začít zohledňovat.

Vývoj v České republice - ostatní významné subjekty

- Mezi politickými stranami nebo hnutími, které jsou zastoupeny v Poslanecké sněmovně nebo Senátu Parlamentu ČR, není ani jedna, která by používala pro sestavování kandidátních listin nebo ustavování vnitrostranických orgánů kvóty nebo kvantitativní cíle.²⁵ ČSSD měla stanoveny kvóty na kandidátní listiny do zastupitelstev krajů a Poslanecké sněmovny v letech 2015-2019 ve výši 40 %.²⁶ V roce 2017 bylo do voleb do Poslanecké sněmovny na kandidátkách ČSSD 44,6 % žen, nicméně mezi zvolenými osobami jich bylo pouze 13,3 %.²⁷ Jednoznačně se tak ukázalo, že samotné kvantitativní cíle, bez zavedení pravidla pro pravidelné střídání žen a mužů na volitelných místech, jsou naprosto neúčinné. ČSSD, místo zavedení pravidla povinného střídání, kvóty zrušila.²⁸ Podobně to dopadlo s pravidlem, že ve stranických orgánech musí být nejméně 25 % žen, které jednak nebylo dlouhodobě dodržováno a jednak bylo zcela nefunkční již samotným stanoveným cílem – 25 %, který nedosahoval ani tzv. úrovně skleněného stropu, tedy 30 % alespoň mužů a žen, kdy méně zastoupená skupina je již nejen schop-

23 V období let 2009 – 2012 tvořily ženy 0 % členstva NERVu, dostupné na: https://www.vlada.cz/assets/ppov/ekonomicka-rada/predstaveni_NERV_2010.pdf a na: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/topolaneke-predstabil-tym-na-zachranu-ekonomiky-je-v-nem-jahn-ci-dlouhy.A090108_110819_ekonomika_vem

24 ČSU, Studenti vysokých škol podle jednotlivých vysokých škol a fakult v roce 2018, dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/91605937/300002190311.pdf/8668ef2e-5925-4e88-9006-be72b11879b2?version=1.1>

25 Je však třeba připomenout, že jediná strana, jejíž stanovy závazná pravidla pro obsazování kandidátek a vnitrostranických orgánů stanoví, jsou aktuálně Zelení, za které s podporou koalic různého složení v současné době zasedá v Senátu Parlamentu ČR 8 osob, dostupné na: <https://i.zeleni.cz/doc/stranicky-predpis/stanovy-strany-zelenych>

26 Znění stanov do roku 2019, čl. 36/4 a 48/5, dostupné na: <https://www.cssd.cz/data/files/aktualni-stanovy.pdf>, znění stanov od roku 2019 dostupné na: https://www.cssd.cz/data/files/registrovane-stanovy-19_1.pdf

27 Fórum 50 %, Volby do Poslanecké sněmovny PČR 2017, dostupné na: <https://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice/poslanecka-snemovna/ps-2017>

28 E15, Za ČSSD akceschopnější. Strana ruší ústřední výbor i kvóty na ženy, dostupné na: <https://www.e15.cz/domaci/za-cssd-akceschopnejsi-strana-rusi-ustredni-vybor-i-kvoty-na-zeny-1356774>

na formulovat jí vlastní, často opomíjená témata, ale i je účinněji prosazovat.²⁹ Některé strany formují ženská sdružení, např. již zmíněná KSČM, ČSSD nebo KDU-ČSL, tato sdružení však nedisponují významnějším formálním ani neformálním vlivem.

- Jak už bylo uvedeno výše, ani v soukromém sektoru není otázka rovnosti žen a mužů v rozhodování v České republice výrazněji akcentována. Firmy, obzvláště ty velké, se zpravidla obecně hlásí k podpoře demokratických hodnot, jako je spravedlnost či diverzita.³⁰ Výraznější praktický dopad těchto závazků však zatím vidět není. Např. Vodafone ČR si stanovil cíl do konce roku 2020 mít ve vedení nejméně 30 % manažerek.³¹ Aktuálně však je ve vedení Vodafone ČR 9 mužů a 1 žena, tedy přesně 10 % žen.³² Vláda firmy nemotivuje a to ani stanovováním legislativních pravidel, ani formou daňového zvýhodnění, ani formou bonifikace při zadávání veřejných zakázek, ač jsou tato opatření jako forma pozitivních opatření plně legální. Vláda sice politicky podporovala stanovení pravidel pro vyrovnanější zastoupení v dozorčích radách firem kotovaných na burze, v okamžiku, kdy se jednání EU v této věci pozastavila, nepřišla však v této oblasti s žádnou vlastní iniciativou.
- V dalších oblastech, jako je vedení soudní soustavy, obsazení státních zastupitelství, velvyslanectví, vědy a výzkumu, ve sportu nebo v médiích, je situace stejná jako situace v politických stranách a byznysu.
- Ač je vláda v tomto materiálu hodnocena kriticky, je třeba jí přiznat významné analytické i koncepční schopnosti. Stav v jednotlivých oblastech je dopodrobna popsán, včetně navrhovaných řešení v již zmíněném Akčním plánu.³³ Z materiálu je patrné, že problémem vlády není to, že by nevěděla, jaké jsou v České republice v oblasti genderové rovnosti v rozhodování problémy nebo jak je řešit. Problémem vlády je to, že co sama schvaluje, nedokáže prosazovat.³⁴

29 Baxter, Janeen, E. O. Wright. 2000. „The Glass Ceiling Hypothesis. A Comparative Study of the United States, Sweden, and Australia“. *Gender & Society* 2: 275-294.

30 Byznys pro společnost, dostupné na: <https://byznysprospolecnost.cz/category/byznys-pro-spolecnost/clenove-bps/clenove-bps-clenove-bps/>

31 Co všechno děláme, Vodafone ČR, dostupné na: <https://www.vodafone.cz/udrzitelne-podnikani/>

32 Vedení společnosti Vodafone ČR, dostupné na: <https://www.vodafone.cz/o-vodafone/o-spolecnosti/vedeni-spolecnosti/>

33 Akční plán pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016 – 2018, Úřad vlády, dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/akcni-plan-pro-vyrovnane-zastoupeni-zen-a-muzu-v-rozhodovacich-pozicich-na-leta-2016---2018-147260/>

34 A rezignovaně konstatuje, že dopad Akčního plánu je prozatím jen symbolický. Úřad vlády ČR, Zpráva za rok 2018 o naplňování Akčního plánu pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016 – 2018, str. 28, dostupné na: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Souhrnna-zprava-plneni-Akcniho-planu-pro-vyrovnane-zastoupeni-v-rozhodovacich-pozicich-za-rok-2018.pdf>

Výzvy a přísliby do budoucna

Z genderové rovnosti obecně, tím spíše z rovnosti žen a mužů v rozhodování, těží celá společnost.

O negativech, která společenský tlak na výkon, krajní individualismus či stoprocentní nasazení, osobám v rozhodovacích pozicích přináší, se mluví málo. Vedle společenské prestiže, moci a vysokých finančních odměn, je to také stres, syndrom vyhoření, zvýšený výskyt sebevražd nebo ohrožení korupcí, co v současnosti zastávání pozic v rozhodování přináší.

Předpokladem, ale i důsledkem zvýšení podílu žen v rozhodování je změna jeho povahy. Je třeba udělat rozhodování více otevřené, více kooperativní, více slučitelné s běžným rodinným životem. Pokud je v současné době v podstatě jedinou možnou variantou rezignace na soukromý a rodinný život, dlouhodobá rezignace na přiměřený poměr práce a odpočinku nebo rezignace na projevování a vnímání empatie, solidarity a vzájemnosti ve prospěch soutěžení, nerozhodují spokojené, vyrovnané a komplexně vnímající osoby. Takový celospolečenský stav není žádoucí pro nikoho. Víze je navzdory tomu radostná. Řešení totiž máme. Jen odvahu k tomu.

Závěr

S ohledem na typy domácností a demografické skupiny jsou mezi chudými nepoměrně vysoce zastoupeny samoživitelky a osaměle žijící seniorky a senioři. Návrh zákona o zálohovaném výživném, který má být hlavním nástrojem pro zlepšení života neúplných rodin, doprovází několik problematických aspektů, mezi které patří podmínka, že dávka by neměla být vyplácena, pokud se v exekučním řízení ukáže výživné jako nevymahatelné, což ponechá bez pomoci ty nejohroženější rodiny. Problémy českého sociálního systému a koncepčního řešení problémů chudých či ohrožených rodin se projeví v době koronavirové krize, kdy se objevila celá řada lidí (např. samoživitelek či rodin s dětmi), kteří čekali na podporu sociálních dávek či ošetřovného i více než měsíc. Systémové podpory státu se nedočkali lidé pracující na DPP či DPČ, mezi kterými jsou specificky zastoupeny ženy na rodičovské dovolené či po jejím skončení.

Jednou z hlavních příčin rozdílného odměňování mužů a žen je vysoká genderová segregace pracovního trhu, které předchází i silně genderově segregované odborné vzdělávání. Ženy převažují v profesích, které jsou jako celek výrazně podhodnoceny (školství, zdravotnictví, sociální služby), a ženy jsou také v menší míře zastoupeny na vyšších kariérních postech. Omezení přijatá kvůli pandemii COVID-19 obrátila mimo jiné pozornost i k množství práce, která je s péčí o rodinu a domácnost spojená a kterou ve velké části u nás vykonávají ženy jako tzv. druhou směnu. V souvislosti se zařízením péče o děti lze jako krok zpět vnímat zrušení legislativní povinnosti přijmout do školky dvouleté děti. Pozitivním příslibem je naopak předkládaná legislativní úprava k dětským skupinám, která řeší aspekt finanční dostupnosti.

25 let po připojení se k Pekingské deklaraci a akční platformě převládají stereotypy a trhliny ve zvyšování povědomí v problematice násilí na ženách nejen u široké veřejnosti, ale také u některých institucí. Kriminologický přístup k problematice násilí na ženách redukuje širokou zkušenost žen s různými formami násilí na definice trestního práva, čímž se značná část žen, které zažívají celé spektrum psychického násilí, nátlaku, kontroly, zastrasování, ekonomického útlaku a dalších forem násilí, včetně těch žen, které nemají dostatečné důkazy pro trestní řízení, ocitá mimo dosah dostatečné podpory a ochrany. Největší výzvou zůstává zajištění přístupu obětí a jejich dětí ke specializovaným službám, kdy pouze 5 z registrovaných pobytových sociálních služeb poskytuje své služby výhradně obětem domácího násilí, což představuje pouze 10 % minimálního standardu pro azylové domy pro oběti domácího násilí. Termín genderově podmíněné násilí, který je nejvíce diskutován v souvislosti s tzv. Istanbulskou úmluvou a který má v sobě údajně skrývat ohrožující

potenciál pro naši společnost, byl přijat již v Pekingské akční platformě, ke které se Česká republika připojila v roce 1995.

Ženy sice nejsou v české populaci menšinou početní, zato jsou neoddiskutovatelně menšinou mocenskou. Nízké zastoupení žen v obnoveném NERVu je paradoxnější právě tím, co ukázala současná epidemie koronaviru. Tedy to, že ženy a jejich specifické životní zkušenosti a role, které muži často nezastávají, jsou v mnoha případech nezastupitelné, a proto je nezbytné ženy a jejich zkušenosti zohledňovat. Zavádění opatření pro vyrovnání zastoupení žen a mužů v rozhodování není porušením principu rovného zacházení, ale naopak jeho naplněním. Na příkladech zemí, jako je Francie, Norsko, Belgie či Slovinsko se ukazuje, že pouze závazná opatření mají potenciál měnit status quo.

CO JE SOCIAL WATCH?

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežít v chudobě.

Mezinárodní síť Social Watch dnes tvoří 96 národních platforem, v nichž je sdruženo několik set organizací. Platforma vznikla v roce 1995 s cílem nezávisle sledovat dodržování závazků, přijatých na konferenci Organizace spojených národů o sociálním rozvoji v Kodani v roce 1995 a na Konferenci o ženách v Pekingu v témže roce. Na těchto konferencích bylo poprvé definováno odstranění chudoby a rovnost pohlaví jako společný celosvětový cíl – jeden z hlavních vedle míru a lidských práv.

Po přijetí Cílů udržitelného rozvoje na summitu OSN v roce 2015 se Social Watch zaměřuje také na monitoring implementace těchto mezinárodních závazků a to jak na národních úrovních, tak i globálně.

Social Watch vydává každoroční zprávy o pokroku a nedostatcích v boji proti chudobě a za rovnost mužů a žen (většina lidí žijících v chudobě jsou ženy). Výroční zprávy se staly první stálou monitorovací iniciativou v oblasti sociálního rozvoje a rovnosti pohlaví na národní úrovni a poprvé spojily tato dvě témata v nadnárodním měřítku.

Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.

ČESKÁ KOALICE SOCIAL WATCH

Česká koalice Social Watch vznikla v roce 2008 jako neformální síť organizací a expertek a expertů z různých oblastí.

V roce 2015 došlo k formálnímu založení organizace Social Watch Česká republika a v současnosti jsou členy:

- ADEPTTs
- Alternativa Zdola
- EDUCON
- Ekumenická akademie
- EUROSOLAR
- Fórum 50 %
- NESEHNUTÍ
- Svět bez válek a násilí
- Trast pro ekonomiku a společnost
- Wontanara

Česká koalice Social Watch je podporována jejími jednotlivými členskými organizacemi, některé aktivity jsou hrazeny z příspěvků jednotlivců, organizací či z projektů.

Kontakt: předseda Social Watch ČR, tomas.tozicka@educon.cz

Další informace a publikace ke stažení naleznete na www.socialwatch.cz a www.socialwatch.org

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka na důstojný život.

Další informace a publikace ke stažení naleznete na www.socialwatch.cz a www.socialwatch.org.